

**YENİ YILIN
İLK ÇEKİLİŞİNDE**

**280.000
LİRALIK İKRAMİYE**

***

16 Ocak 1960 akşamına kadar
BÜTÜN TASARRUFLARINIZI
TÜRK TİCARET BANKASI'nda
toplayınız

3 APARTMAN dairesi
(Beheri 40.000 lira değerinde)

6 ARSA ve
110.000 liralık muhtelif
PARA İKRAMİYELERİ

**TÜRK
TİCARET BANKASI**

T. 48.

SÜT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOZ, İŞTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

MALT
Hulâsası

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİ'NİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, Dİ-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

SİZ DE MALINIZI VE MÜESSE-
SENİZİ TANITMAK İSTİYOR-
SANIZ, İDARE'NİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTAKİ İLANAT BÜRO-
SU'NA MÜRACAAT EDEREK,
İ. E. T. T.'

NİN VASİTALARINDA YER
AYIRTINIZ.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Mart 1960

İÇİNDEKİLER:

MANİSA'DA MESİR BAYRAMI

Hulâsi TUSER

TÜRKLERDE AĞAÇ KÜLTÜ VE ÇAYDA ÇIRA B. GAZİMİHAL

RAMAZAN ÖGMELERİ

Mustafa SALMAN

RADYO VE KARAGÖZ

Hikmet EBCİOĞLU

HAYALİ KÜÇÜK ALİ VE KARAGÖZ

İhsan HİNÇER

ELÂZİĞ KALKAN — KILIÇ OYUNU

Fikret MEMİŞOĞLU

ÖLÜMÜ DOLAYISI İLE H. MUHTAR Y. DAĞLI

M. ERDOĞAN

BAYBURTLU CELÂLİ (II)

Hikmet DİZDAROĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 128

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEKÂ ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

164

**YENİ YILIN
İLK ÇEKİLİŞİNDE,
280.000
LİRALIK İKRAMİYE**

***
16 Ocak 1960 akşamına kadar
BÜTÜN TASARRUFLARINIZI
TÜRK TİCARET BANKASI'nda
toplayınız

3 APARTMAN dairesi
(Beheri 40.000 lira değerinde)
6 ARSA ve
110.000 liralık muhtelif
PARA İKRAMİYELERİ

**TÜRK
TİCARET BANKASI**

T. 48.

SÜT VEREN ANNELER,
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İŞTİHSİZLİK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

HER İŞ ADAMI, VE HER MÜ-
ESSESE, REKLAMLARINI İS-
TANBUL TRAMVAY VE TUNEL
İDARESİNİN OTOBÜSLERİN-
DE, TRAMVAYLARINDA, Dİ-
REKLERİNDE VE TUNELDE
YAPIYOR.

SİZ DE MALINIZI VE MÜESSE-
SENİZİ TANITMAK İSTİYOR-
SANIZ, İDARE'NİN BEYOĞ-
LU'NDA, METRO HAN'DA 4.
üncü KATTAKİ İLANAT BÜRO-
SU'NA MÜRACAAT EDEREK,
İ. E. T. T.'
NİN VASITALARINDA YER
AYIRTINIZ.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Mart 1960

İÇİNDEKİLER: .....

MANİSA'DA MESİR BAYRAMI Hulâsi TUSER
TÜRKLERDE AĞAÇ KÜLTÜ VE ÇAYDA ÇIRA B. GAZİMİHAL
RAMAZAN ÖGMELERİ Mustafa SALMAN
RADYO VE KARAGÖZ Hikmet EBCİOĞLU
HAYALİ KÜÇÜK ALI VE KARAGÖZ İhsan HİNÇER
ELÂZİĞ KALKAN — KILIÇ OYUNU Fikret MEMİŞOĞLU
ÖLÜMÜ DOLAYISILE H. MUHTAR Y. DAĞLI M. ERDOĞAN
BAYBURTLU CELÂLİ (II) Hikmet DİZDAROĞLU

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 128

Kuruş: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEKA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

1664

Sat : Rafet Körüklü

12.3 Mart 1966

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No- 128

MART 1960

YIL: 11 - CİLT: 6

Manisa'da Mesir Bayramı

Yazan: Hulûsi TUSER

Mesir, gezilecek, eğlenilecek yer manasına gelen bir kelimedir. Her sene (Nevruz) günü yapılır. Nevruz Farsca (Yeni gün) manasına gelir. Harzem Selçuki Devleti Sultanlarından Celâlidin Şah'ın ismini alan ve bu zat tarafından tertiplenen Celâli güneş takviminin sene başlangıcı, ilkbaharın birinci günü, gece ve gündüzün mülâvî olduğu bir gündür.

Mesir Günü:

Mesir, Nevruz gününe en yakın olan pazar gününe denkleştirilir. Nevruz gününün aslı 21 Mart ise de eskiden Mesir gününü 22 Mart sayarlardı. En az dört günden on güne kadar sürerdi.

Geleneğin Başlangıcı:

Manisa'nın bu mahallî geleneği "16" ncı asırdan (1539) başlar. Mesir esas itibarile bir sağlık hareketi olarak doğmuş, zamanla ekonomik, turistik bir karakter almıştır. Dört asır gibi uzun bir maziye sahip olan bu geleneğin safhaları tarihi vesikalarla tesbit edilmiştir.

Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selimin eşi ve Kanuni Sultan Süleymanın annesi (Hafsa) Sultan, oğlu Süleyman Manisa'da vâli bulunduğu sırada bir yazını Manisa'daki Şehzade-

ler sarayında ve Manisa'nın Sultan Yaylasında geçirir, bundan pek memnun kalır. Bu sebeple de (1522) de (.Sultan Camii) denen bir Cami yaptırır. Sonradan padişah olan Kanuni, pek sevdiği annesinin (1533) de ölümü üzerine bu Caminin etrafına bir okul, muhteşem bir hamam, bir de darüşşifa (hastahane) ile bir aşhane yaptırmak suretiyle annesinin adına geniş bir hayrat külliyesi meydana getirmiştir.

Meydana getirilen medrese, darüşşifa ve aşhanenin idaresine memur edilecek zat için padişah, o devrin önde gelen âlim ve mutasavvıflarından Sümbül Efendinin fikrini sorar. Sümbül Efendi, gene o devrin tanınmış âlimlerinden ve ayrıca tıp tahsili de yapmış bulunan (Musa Merkez Efendi) yi tavsiye eder.

Merkez Efendi bu işe memur edilerek Manisa'ya gelince, diğer müesseselerle beraber Darüşşifa'nın da kadro ve teşkilâtını genişletir. Merkez Efendi aynı zamanda bir yenilik olmak üzere (41 çeşit bahardan) macun halinde bir müstahzar tertibleyerek o devir tababetinin prensiplerine uygun olan bu macunu darüşşifadaki iyileşmeğe yüz tutmuş hastalara (kür) halinde yedir-

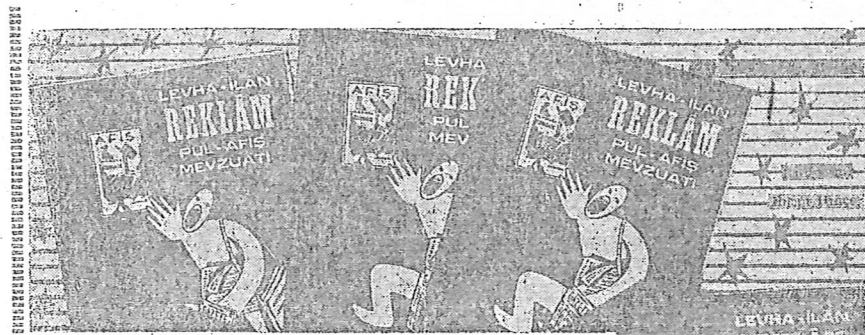
o/o 20
AİLE
TENZİLÂTI

İç hatlarda eşiniz
ve çocuklarınızla
seyahatta % 20
AİLE tenzilatından
faydalanınız

1 GÜNLÜK YOL UÇAKLA 1 SAATE İNER

TÜRK
HAVA YOLLARI

THY

- Kâğıt, karton, mukavva üzerinde yapılan her türlü ilâna, tarife, takvim, katalog ve broşürlere ne kadar damga, ne kadar belediye ilan pulu yapıştırılır?
  - Müesseselerin asmaya mecbur olduğu levhaların yıllık miktarları kaç liradır, matrahı nedir
  - Hediyeleşme eşyalarına ait Damga ve Belediye resimleri, ışıklı ve Neon reklamların m2 itibarile resim miktarları,
  - Dayanıklı maddeler üzerine yapılan reklamların resim tutarları,
  - Şuafiyetler, cezalı haller, emsal Danıştay kararları,
  - Umumi Menfaatlere hâdimi derneklerin tam bir listesi.
- Yazan: İhsan HİNÇER * 224 Büyük Sayfa, 15 Lira.
Şüphük kitapçılarda bulunur. Dağıtılma ve sipariş adresi:
Yeşilötek, Sultanzade S. No 17, Cagağaçlı - İstanbul

166

meşe bağlar.

Böyle bir şifalı macunun kullanıldığını gören halk, darüüşifa dışındaki hastalara da verilmesini ısrarla istediğinden, macunun dışarıda da dağıtılması zarureti hasıl olmuş, fakat her isteyene macun verilmesi imkânsızlığı karşısında, dağıtma işi sonradan serpe me şekline dökmüştür.

Bu macunun o devir tababeti anlayışına göre ilkbaharın birinci günü (Nevruz günü) yedirilmesi lâzımdır. İşte Mesir'in Nevruz günü yapılmasının asıl sebebi budur. Mesir macunu almak için her yıl darüüşifa önünde toplanan büyük halk kalabalığına satıcılar ve eğlenceler tertipleyen esnafın da karışması ile Mesir, zamanla bir panayır, bir bayram haline girmiştir. Bu geleceğin adı böylece (Mesir), macunun adı da (Mesir Macunu) olarak kalmış, 1539 da başlayan bu anane Manisa'nın mühim bir ekonomik, turistik geleneği haline gelmiştir. 1671 de Manisa'ya uğrayan fakat Mesir gününü görmeyen Evliya Çelebi, Seyahatnamesinden alınarak yapılan bazı neşriyatta Mesir macunu işinin, yukarıda kale dibinde oturan Manisa'lıları Sultan Camii ve darüüşifa etrafındaki boş araziye indirmek için alınmış bir tedbir olduğu yanlış olarak iddia edilmiştir. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi Merkez Efendi bu macunu tedavide bir yenilik olmak üzere meydana getirmiş aynı zamanda bununla darüüşifaya rağbeti arttırmak istemiştir.

Mesir Macununun Yapılışı:

Mesir Macunu devrinin Hekimlik bilgi ve prensiplerine uyularak tertiplenmiştir. Bu macun 41 çeşit bahar, arı balı, gün balı, şeker ağdasına karıştırılarak yapılır. Macuna konan 41 baharın adları ve dozları tarihi bir vesika olarak liste halinde elimizde mevcuttur. Halen de macun bu esaslara dayalı olarak yapılmaktadır.

Konan maddeler: Amber, zağferan, ravent karanfil, tarçın, zencefil, kakule, darüüşifül, havlıcan, kişniş, lisanı asfur (serçe dili) çöpcini v.s. dir. Bu maddeler hususî dibeklerde dövülür.

(Eskiden hafif delilere dövdürülür ve bu uğur sayılır). Şimdi bu iş hususî değirmenlerde çekilmek, ince eleklerden geçirilmek suretile yapılıyor.

Macununun hazırlanması işi bir sağlık memuru ile Türizm Cemiyetinden bir mümessilin huzurunda temiz ve fenni şartlar içinde yapılır.

Anane şeklinde eski ustalardan yeni nesillere intikal eden macun hazırlanması işi bittikten sonra, genç kızlar ve delikanlılar bunu 25 — 30 gramlık parçalar halinde keserek temiz kâğıtlara sararlar.

Macunun Hassaları

Macun ihtiva ettiği maddeler bakımından ilk hazırlanmış devrinin kodeksine uygun olduğu kadar, modern kodekse de uymaktadır. Merkez Efendi'nin bu macunda toplamak istediği şifa hassaları; kuvvet verici, iştah açıcı hazmı kolaylaştıran, sinirleri teskin eden, dimağı tenbih ve yorgunluğu gideren, zihni açan, kalbi takviye eden, safra akıtcı, kan tasfiye eden, kan dolaşımını kolaylaştıran, hormonları kuvvetlendiren (Afrodiziyok) tesirlerdir.

Mesir macununa sonradan halk tarafından bir de (Yılan, çıyan sokmaz) hassası verilmiştir.

Eski devir hekimliğinin düşüncesine göre insanlar bütün kış esnasında kuru gıda aldıklarından kanları koyulaşır, pislenir ve iç organları da intizamını kaybeder. Bu sebeple vücut tasfiyeye muhtaç olur. İlk bahar gelip yeşil taze gıdaya kavuşulunca müşhil almak, kan aldırarak, bazı müstahzar macunları kür halinde yemek bir ihtiyaç olur.

Bu işe gece ve gündüzün müsavi olduğu ilkbaharın birinci günü Nevruz gününde başlamak lâzımdır. Mesir'in Nevruz günü ile ilgisi bu cihettendir.

Mesir günü şimdi, Nevruz gününe en yakın olan Pazar günü tertiplenir ki böylece tatil gününe rastlanır.

Mesir Macunu ve Nevruziye

Bazıları Mesir Macununu, vaktiyle İstanbul'da takdim edilen (Nevruziye) ye karıştırmaktadırlar.

Halbuki Mesir macunu içine konan baharat ve hazırlanmış maksat ve şekli itibarile tabii tedavide kullanılan tamamen ayrı bir macundur. Bu cihet Manisa müzesinde mahfuz Hafsa Sultan vakfı nazırından mütevelliyeye gelen mektuplar ile Padişah fermanlarından da anlaşılmaktadır.

Netekim darüüşifa vakfı nazırı (bâbüsseade ağası Zülfikar ağa) mütevellî İsmail ağaya yazdığı mektupta bu cihete temas etmiş, 1074 hicri tarihli Padişah fermanında da (Nevruzu Sultanide, hekimbaşı olanların hazırlayarak ber mucibi — şartı — vakıf, haste-gâanı بیمارana verilmesi lâzım iken, mütegalibe ikişer üçer okka hakkımız diye cebren aldıkları, halbuki darüüşifada bulunan بیمارanı hastagâna yetmediği anlaşılmalı bunun men edilmesi) emredilmektedir. Böylece Manisa darüüşifası için Manisa'da yapılan macun İstanbul'da padişahlar için hazırlanan Nevruziye ile benzerliği olmadığı meydana çıkmaktadır.

Mesir Macunu Tahsisatı

Mesir macunu bugün Vakıflar İdaresi tarafından Hafsa Sultan darüüşifa vakfiyesinden verilen tahsisatla yapılmaktadır. Manisa şekercileri de kendi hesaplarına ayrıca yaparak satarlar.

Mesir, darüüşifa — بیمارhane'nin yapılış tarihi olan (1539) da başlamış, o zaman bunun için (800) akçe, 4 üncü Sultan Mehmet zamanında (1200), bilâhare (2000) akçe tahsisat çıkarılmış, böyle devam ederken ve Sultan Mehmet devrinden, Sultan Reşat devrine kadar (100-250) altın tahsisat verilirken (1340) da (300) lira verilmiş bu defa da doğrudan halk tarafından yapılmıştır. (1926) yılında Manisa Valisi Müştak Lütfü bey, Manisa'ya ekonomik faydalar sağlıyan bu büyük ananeyi anlaşılabilir bir düşünce ile terketmiştir. Ancak (1951) de yapılan teşebbüslerle yeniden ihya edilen bu güzel ve faydalı anane günümüze kadar her yıl daha inkişaf ettirilerek yürütülmektedir. Bu işte yakın muzaha-

Bize gelen KITAPLAR

● Dr. Hâmit Z. Koşay. "Türkiye Halkının Maddî Kültürüne Dair Araştırmalar, III, (Hayvançılık". Türk Etnografya Dergisi, sayı 3 den ayrı basım. 29 X 20 boyunda, 56 + X sayfa.

● Goethe — Arif Gelen: "Genç Werther'in Acıları" Roman. Varlık Büyük Eserler Kitaplığı: 19. 16, 5 X 12 boyunda, 182 sayfa, 4 lira.
● Orhan Kemal: "Küçüklük". Roman. Varlık Büyük Cep Kitapları: 155. 16,5 X 12 boyunda, 72 sayfa, 2 lira.

● Andre Gide — Tahsin Yücel: "Yeni Nimetler". Varlık Büyük Cep Kitapları: 156. 16,5 X 12 boyunda, 80 sayfa, 2 lira.

● Andersen — Tahsin Yücel: "Parmak Kız". Masallar. Varlık Çocuk Klâsikleri: 18. 16,5 X 12 boyunda, 64 sayfa, 1 lira.

● Halûk Y. Şehsuvaroğlu: "Eski Türk Sanatları". Tarihi Sohbetler Varlık Büyük Cep Kitapları: 158. 16,5 X 12 boyunda, 96 sayfa, 2 lira.

retî sözülen Vakıflar Umum Müdürü Orhan Çapçı beye teşekkür etmeği vazife biliriz. (1951) de 500 lira olarak verilen tahsisat tedricen arttırılarak (1958) de 6000 liraya çıkarıldı. Bu tahsisat Safiye Sultan بیمارhane vakfiyesinden ödenir.

Günümüzde Mesir

Yakın geçmişte (Mesir Bayramı) Manisa için ve bu bayramın mânâsını bilen Ege halkı için büyük ehemmiyet taşırdı. Mesir günlerinde Manisaya (Avizo) denen ucuz tarifeli hususi tren servisleri tertiplenirdi. Manisaya trenlerle ve diğer nakil vasıtalarıyla akın eden halk, baharın bu güzel günlerinde Manisa çarşılarında kurulan sergilerde panayır alış verişini yapar, çeşitli eğlencelerle Mesiri kutlardı. Gelenlere şifalı Mesir Macunu dağıtılırdı.

Bilhassa İzmirden Manisaya gelemeyenler Karşıyaka istasyonunda Mesir dönüşü trenini beklerler burada davul zurnalar çalınarak zeybek oyunları oynanırdı.

Akşama doğru bayraklarla ve yeşil dallarla süslenmiş (Mesir — Trenleri) arka arkaya istasyona gelmeğe başlar, içindikiler bekleyen halka Mesir macunu serperler, çok neşeli bir hareket meydana gelirdi. Bu suretle Karşıyaka da da bir mesir merasimi olur, halk gece yarılara kadar eğlencelere devam ederdi. Buna (Mesir dönüşü) denilirdi. Şimdi mesir Manisada Sultan meydanında pazarlar, Luna park eğlenceleri tertiplenerek, şehrin donatılması, gece de ışıklandırılması suretiyle yapılıyor, havai fişekleri atılıyor ve Manisada geniş bir bayram havası yaşatılıyor.

Mesirin Sultan meydanında yapılmasının sebebi Sultan Camiinin burada oluşu değil, doğuşuna sebep olan (Darüşşifa-Bimarhane) nin burada bulunuşudur.

Mesir beş gün sürmek üzere programlanmaktadır. Her gün bir harekete tahsis olunur. Birinci günü Ekonomi günüdür; Yerli ziraat mahsülleri ve sanat mamüllerine ait zengin sergiler tertiplenir. Bu sergilerde Kula, Demirci, Gördes halıları, Manisa yerli dokumaları vesair mamuller dikkati çeker, satışları yapılır.

İkinci ve üçüncü günü (Sanat — Folklor) günüdür. Gece ve gündüz devam etmek üzere (Ar birliği) ve diğer saz heyetleri, korolar, konserler verir. Bando ve davullar çalınır, yerli oyunlar oynanır. Bütün mesir tablolarını teşhir ederler.

Dördüncü günü spor'a tahsis edilir. Futbol maçları, güreş müsabakaları ve diğer çeşitli spor karşılaşmaları yapılır.

Beşinci gün (Merasm) günüdür. Hususi surette hazırlanan mesir macunu halka bu gün dağıtılır. Dağıtma işi büyük neşe ve coşkunluk içinde geçer. İlk kalabalık bir katile şehri dolaşarak Sultan meydanına gelir. Halk bu

rada toplanmıştır. Mesir dağıtımı için birçok çardaklar kurulmuş, dağıtım memurları macun torbalarıyla yerlerini almışlardır. Halk da macun alabilmek için en iyi yerleri tutmuştur. Meydanda onbinlerce halk toplandığı sırada ve tam saat (13.30) da Turizm Cemiyeti Başkanı mikrofona başına geçerek merasimi açar. Mesirin mucidi değerli âlim ve hekim Musa Merkez Efendi anılarak Mesir hakkında tarihi izahat verilir. Bu sırada kaleden atılan işaret topu üzerine şifalı mesir macunu dağıtım başlar. Halkın neşeli, coşkun tezahüratı içinde dağıtım devam eder. Arkasından bandolar, davullar çalınarak yukarıda yazdığımız eğlenceler gece yarısına kadar devam eder.

1951 den beri Manisa valiliğinin, Belediyenin ve diğer âlâkâhların himmetleriyle her yıl daha cazip şekilde hazırlanan Mesir Bayramı Manisa içinden ve dışından haklı olarak artan bir âlâka görmektedir. Geçen yıl bu merasime 100 bin kişi iştirak etmiştir. Manisaya sosyal ve ekonomik büyük faydalar sağlayan mesir bayramının intizam içinde geçmesi, ziyaretçilerin gıda ve barınma ihtiyaçlarının en iyi şekilde temin edilmesi için gereken tedbirler alınmaktadır.

Devlet Demir Yolları İdaresi, Alaşehir, Soma, İzmirden gelecekler için hususi katarlar ve takviyeli trenler işletir. Şoseler üzerinde yüzlerce hususi ve umumi nakil vasıtaları Manisa'ya akın eder. Hususi nakil vasıtalarına park yerleri ayrılmıştır.

Bu geleneğin ihyasından beri organizasyonu idare eden Manisa Turizm Cemiyeti birçok yerlerde açtığı Danışma Büroları ile ziyaretçilere gereken kolaylıkları da göstermektedir.

NOT :

Mehazlar ; Eski şeriye kayıtları, Vakfiyeler, Merkez Ef, İmam Nurullah Kılıç mektupları, A. Asım'ın (Merkez Sümbül Efendi Hayatı) kitabı, bimarhane gardiyarı merhum Arif Hoca, Hüseyin Topfişek, Ahçı Hüseyin'in ifadeleri ve muharririn kırkbeş senelik görgüsü.

TÜRKLERDE AĞAÇ KÜLTÜ VE Çayda Çıra Oyunu

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHÂL

Selçuklular, saz ve seslerine arapça ve farsçadan öğrendikleri "musiki" adını vermiş olarak Anadoluya geldikleri zaman, yerli aydınların da saz ahen gine "musiki" dediklerini görüp şaşılar; karşılaşan iki yabancı sanatın kök birliğinde ilk ağızda yanılarak yanlış hükümlere sapanların çıktığında hiç şüphe yoktu. İstanbul fetholununca orada tabilhanenin önceden varlığını gören Fatih'in tabilhanecileri her halde şaşırdılar. Kelime olarak "musiki" sözünün arapların aracılığıyla Asyaya erkenden geçmişliğini ilk ağızda bilemezlerdi. Nasıl ki tabilhanenin Bizans'a Özbek Han tarafından gönderilen takımlarla tanıtılıp sevdirildiğini de İbni Batuta gibi müşahedeyle bilemezlerdi.— Türkler Anadoluya meselâ "sıra oyunları" gibi kendi zengin oyun çeşitleriyle gelip de ülke yerlisinin sıra oyunlarıyla karşılaşınca meraklıları arasında yine şaşkınlık oldu; çeşitlerin tek tük adları arasındaki tesadüfi andırışmalar bile göze çarptı! Ateş etrafında oynamalar arasında iki taraftan benzeşen örnekler belirdi.— Türklerin ağıtçılık ve sağıtçılık geleneği, fakat yerlinin de tesadüfen "ağlayıcılar" göreneği eskiydi. Bütün bu tesadüfi karşılaşmalar içtimai tekâmül ihtiyaçlarından tarihte doğmuş belirli denkleşmelerdi; fakat, ilk ağızda müşahitleri ister istemez şaşırtmışlardır: Türüü indî menşe tahminleri ve halk etimolojileri doğabilirdi.

İlkçağda Büyük İskender orduları Hint topraklarına kadar Asyayı istila edince tesadüfen andırış karşılaşmalarının yanlış tahminlerine önce yunanlı müşahitler düştüler.— Sonra da Asyali müslüman yazarların kaleminde (1) nice şeylerin Yunandan Asyaya geldiği tahmini tevattür halinde tekrarlandı. durdu: Meselâ, Ortaasya tabilhanesinin Yunandan gelmeliği rivayeti epey akta-

rıldı! Halbuki antik yunan arkeolojisinde bunu teyideden en ufak bir iz yoktur. İskender'in ilk müşahit Yunanlıları Hint ülkesine rakı Baküs'ün sokmuşluğuna inanarak, işi efsane ile belgelendirmeye kalkışmışlardı! Yazılı kayıtları vardır. Gerçi Asya güneyinde bir Kandahtar Greko — Budik Sanatçı gün görmüştü ama, bunun saha ve merhalesini mübalaga etmiye sebep yoktur. Asya kültürü her tesiri yutmuştu; Asya medeniyetleri orijinaldi, ayrı karakterleri vardı. İlk giden Yunanlılar Asyada sıra oyununu bile bulup şaşılar; Arrianus hindlerin filleri zaptırapta altında tutup râm etmekte baş vurdukları usuller arasında sunu da görüp düştü yazmıştı: "Fillerin çevresinde gergelenip şarkılarla davul ve ziller çala çala onları yumuşatmaya bakarlar." diyor.

Tarihteki en eski sıra oyunu kaydı işte budur. Bu oyunun Yunandan oralara gitmişliğine hükmetmek, fillerin ana yurdu Makedonya olduğuna inanmaya benzer! Mitolojiye mütemayıl bu eski Yunanlı zihniyetini güdenlerden ayrılarak, daha müspet görüşlü Bizanslılara bakarsak: VI. hristiyanlık yüzyılının sonlarına doğru bir Bizanslı elçi kafilesinin Sogdların memleketine gelmişliğini görürüz. Kafilenin yanına gelen mecusi papazları ateş yakarak Gök-türk diliyle şarkı söylemişler, ziller ve küçükklü büyüklü davullarla bir ahenk yürütmüşlerdi. Şarkı durmadan sürmüş, alevli odunlarla gezinerek âyin yapmışlardı; bu bir çirali oyundu; şamanlıktaki ağaç kültürünün bir oyun gösterisinden başka bir şey değildir. Ağaç kültürünün türlerdeki menşe ifadesini Dokuz Oğuz (Huvey — Hü) efsanesinde görürüz. Kutsal tanınan ağacın

(1) Harezmi gibi (Mefâhîh-ül-Ulûm)

kendisi veya ateşi etrafında oynamak töreninin özü o efsanede vardır. Türk ve moğollarda aynı ölçüde yaygın oldu. — İranın Türk — Moğol hanlarından Gazan İhan müslüman olduğu halde, bir ağacı bezlerle bezeyip etrafında oynayarak adak adamıştı... Dede Korkut hikâyelerinde ağaca ilâhiler okumak gibi aynı kültten izler vardır.. (1) Asya ve Anadolu'da hatıraları hâlâ devam eden ağaç kültü gösterilerinin bizde itikat mahiyeti sönüp, hoşlanış alâkasının ateşi hâlâ semt semt tütmektedir. Dağdağan, sinsin, seksek, süksük, kürt, kayın, karaağaç, çitlenbik, ahlat ateşi saatlarca süren dayanıklılığıyla tanınmış ağaçlardır. Asyadan: hususile Kırğızların "seksevül" adını verdiği ve Hazar ötesi türkmenlerinin "sazak" (bizdeki seksok?) dediği ağacın ateşi sabahlara kadar sürer. Ateş oyunla-

İndonezyalı bir erkek dansçı tabakta mumlarla oynuyor.

rında — bulunabildiği takdirde — böy. leleri makbuldü. "Sinsin Oyunu" gibi

(1) Bu hikâyelerdeki (boy boylamak sözünün aslı bence büy böylemek) olacaktır: Oyun oynamak.

yurt gösterileri bazan adlarıyla bile ateşin ağaç ismini yaşıyorlar.

Gelinin başı üstünde içi yanan mumlarla ışıklı tepsi tutarak "sini çevirmesi" denilen tören safhasını göstermek; — bazan, iki avuçtaki birer tabak içinde dikili mumların pırlıltısını yürüterek birkaç kuzın birden oyuna devamı, yani (çayda çıra) oyunu; (1) — böyleleri, ateş kültü oyununun meydanlıktan hareme de girebilmesi ve evlenmeyi kutlamada yer alması demektir.

Büyük ateş etrafında gösteri bahis mevzuu olmaksızın topluca zeybek oyununa girip hareketin vecdini inzivada yaşamak. — Uludağ'da 5 mayısı 6 ya bağlayan gece "Ateş gecesi" diye yerlince adlanıp koca ateş etrafında oyunlar çevrilir, gösteri kayın ağacının uzun ateşi gibi sabahlara kadar sürer.

Rumelide andırışlı görenekler azalmış olmakla beraber yine de vardır. Londra'nın Geographical Magazin dergisinde 22 yıl önce Karakağanlar hakkında dikkati çeken bir yazı çıkmıştı. Dr. Kristof Aymendorf imzalı bu makalede, ezcümle:

"Bulgaristanın yüksek Rödop dağlarında yer yüzünde bulunabilecek en eski âdetleri hâlâ muhafaza eden bir oymak yaşamaktadır. Bunlar, göçebe, ve çoban olan hristiyan Karakağanlardır. Dilleri şimdi yarı yunan romen bir lehçe olmasına rağmen kabile adının türkçeliği dikkate değer." denildikten sonra, çehre, giyim ve her bakımdan bulgarlardan ayrılığına işaret ediliyor, Kumanlar çağında kuzeyden inmişlikleri belirtiliyor, ve düşündürücü âdetleri anlatılırken (Kurtova) gibi türkçe adlı köyleri bulunduğu da yazılarak, düğünde tutuşturulan odun yığını etrafında kız ve delikanlıların gece yarısı oyuna koşuştukları, oyunu bir ihtiyarın

(1) Bir nevi âyin oyunu, düğün gibi kutsal gösteri. Çaydaçıra'nın mâ-nileri epey çeşitli, sözleri güler yüzlü, fakat içli olup her mısra söylendikten sonra (nanay hanım nanay) terennümü üçer defa tekrarlanır. Havasının ritmi 3 + 2 + 2 + 3 aksağında olmak üzere 10 : 8' liktir.

idare ettiği etraflıca anlatılıyor.

Avarlardan en zengin arkeoloji kâhntıları Yugoslavya kazılarında meydana çıkmakta bulunduğu için, bu memleket folklorunun tezyinat ve başka unsurlarıyla Asya halk kültüründen andırışlı unsurlar arasında mukayeseler yapılmakta ilerleme kaydedilmiş ve şaşılacak benzeşmeler, kimi de tipkilikler buluşturulmuştur. Hollandalı bilim Dr. J. Kunst, Balkan ve İndonezya kültür tarihi karşılaştırmalarına ayırdığı zengin ve resimli resalesinde

lay dizisinin fotoğrafını tipkilikler halinde koyabilirdim. — Çünkü, bizim folklorumuz da Oğuzlardan devam halinde Orta Asya folkloru ile mukayeseleri istilzam ettirmektedir: meselâ, Yugoslav davul — zurnaları eski çağ için Kıpçaklardan gelerek, bizim davul — zurnalarla da bir olduğu halde, kaşık oyunları için yer yüzünde iki karşılaştıran ülke ancak vardır:

1) Türkistan kaşık oyunları;

2) Anadolu kaşık oyunları;

Bazı eşashı oyun tiplerimizin, o arada

Çayda Çıra'nın yürünüşü durgun su gibi yumuşaktır, sâkindir.

(1), hora tepen bir sırıp oyun kolu ile bir İndonezya sıra oyunu fotoğraflarını yan yana koymuştur.

Yurdumuzun halk tezyinatı desenlerini incelemiş değilim ama, risaledeki yayıl çalgı fotoğrafları yanına bizim tarihteki "ıkhğ" (şimdi kabak) ve kemane çeşitlerinden kemence resimlerini, sıra oyunları yanına da meselâ bir ha-

(1) Dr. J. Kunst, Kulturhistorische Bezirungen zurischen dem Balkan und Indonesien (Amsterdam 1953; Königliches Tropfen Institut.)

Ramazan öğmeleri

Yazan: Mustafa SALMAN

Avırlar büküm büküm,
Sırtında davul yüküm.
Kalk bakalım Ahmet Ağa,
Benden sene salâmalüküm.

Dom dom dom domu da
Dom domu dom dom!..

Ünlü ağalar namlarını daha da çok artırmak için ramazanlarda bir öğülme yarışına çıkarlar. Kış ortalarına rashiyan ramazanlarda çamurlar dizlere kadar çıksa bile omuzlarında kocaman davulları ile ağaları öğmek ramazan davulcuları için de bir şereftir.

Öğülmek, başkasından çok methedilmek, kulakları ile ne kıratta ağa olduklarını duymak ve dosta düşünme da duyurmak, gururlanmak için büyük bir fırsattır.

Bulgur pilâvı ile hoşaf lar mideye yol lanırken bir de kulaktan tatlı sözlerin verdiği hazza duymak ağalar için bir keyif, bir tiryakiliktir. Pilâvın yanında hoşaf olmalı bilir. Fakat davul olmazsa yerini susam halvası bile tutamaz. Hiç ramazanın keyfi da-

olmayıp, bir zamanlar meselâ ünlü Uygur oyuncularının Uzak Doğuda tercihen aranıp getirildiklerinin bilindiği çağda oralarda da tutunmuştu denilebilecektir.

Çayda Çıra'nın halde yalnız Elâzığ'da gün görmesi, keyfiyetin geçen yüzyıllarda da oraya inhisarını gerektirmez. Elâzığlılar "Şeve kırma" gibi, "Çayda Çıra" yı da değer bilip korumakla ne kadar övünseler yeridir. Oyun çeşitlerinin yayılış haritaları eskilerde çok genişti. Bunu emsalden istidlâl ediyörüz.

Söz sesinin sazdan ve sazın oyundan ayrılamayışı gibi, ateş kültü de tesirinin ifadesini oyunda bulmuştur, ona bağlanmıştır. Ateş odundan çıkar, alev de bir hareket oyunudur: harlar, eğilir, bükülür... (B. Fikret Memişoğlu'nun Türk Folklor Araştırmaları'nın 116. sayısındaki haklı yazısına bakınız).

valsuz çıkar mı? Davulsuz ramazan, tuzsuz çorbaya benzer.

Yükseklerde yaslanırsın
Kuş etiyile peslenirsin
Benim Hüseyin Aşam,
Sen bu köyün aslanısın.

Dom dom dom domu da
Dom domu dom dom!..

Gırtlığı patlıyan davulcunun kısık sesi değil mi ki bir öğme çeşnişi taşıyor. Onlarca sestten çok, muhakkak ki anlamının değeri büyüktür. Onun için koltuklar ne kadar kabarsa yeridir.

Davulcunun karnını doyurması da çok kolaydır:

Aşağı cami direk ister,
Söğlemeğe yürek ister.
Benim karnım toktur emme
Arkadaşım bökrek ister.

Artık sıra bahşiş istemeğe gelmiştir. Davulcu için bundan kolay birşey yoktur. O bahşiş beyitini tekrarlıya tekrarlıya bıkmalık getirdiğinden o kadar isteksiz, o kadar yayvan seslerle ağaya söyler ki, ağa bunun farkına varmaz. Bilâkis çoşar. Bütün cömertliği ile davulcuyu yarın akşama yine istiyerek gelmesi için sevindirmek ister:

Şekerim var ezilecek,
İnce tülden sizülecek.
Bekletme Hüseyin ağama,
Çok yerim var gezilecek.

Karakoyun kuzuludur,
Buynuzları yazılıdır.
Çok söğliceğim var emme,
Dizlerim pek sızılıdır.

Bahşiş koparılnca beklemeğe ne lüzum var. Cebine atılan paranın sevinci ile yeni bir hız alan davulcu, başka bir ağadan da bahşiş almak için türkülerini söylemeğe devam eder:

Araştırmaları

Altınım var dizilecek,
Boncuğum var ezilecek.
Benim ağam Ahmet Ağa,
Çok yerim var gezilecek.

Davula vurduğum zırladı,
Sol yanımdan fırladı.
Dar sokaktan geçerken,
Kara köpek hırladı.

Evinin önü çınar,
Çimle kuşlar ona konar.
Mübarek ay geldi geçti,
Yüreciğim ona yanar.

Evinizin önü iğde,
İğdenin dalları yerde.
Benim Ağam Ahmet Ağa,
Kiremitli haney evde.

Af ipekten mor ipekten,
Ben usandım şu köpekten.
Yarın akşam sağ olursam,
Öldüreceğim tek tüfeklen.

Bahçelerde geze geze,
İnci boncuk dize dize.
Kalk benim Ahmet Ağam,
Gözlerini süze süze.

Davulunun ipi kaytan,
Sırtında kalmadı mintan.
Ver bahşiş Ahmet Ağam,
Sırtına alayım mintan.

Avlı dibinde seslerim,
İbrişim gömlek isterim.
İbrişim gömlek olmazsa,
Telli bir çevre isterim.

Ağşamdan hoşaf pişirdim.
Suyumla karnım şişirdim.
Çok beyit söğliceğim,
Teftirim düşürdüm.

İstanbuldan gelir kayık,
Tarlalarda biter ayrık.
Benim ağam Yusuf Ağa,
Sana güzel hanım lâyık.

Ne uyursun ne uyursun
Uykulardan ne bulursun.
Al abdesti kü namazı,
Cennet âlayı bulursun.

İstanbuldan gece geldim,
İnci boncuk dize geldim.
Benim ağam Mehmet Ağa
Arzuladım, size geldim.

Aşağı cami penceresi,
Yandı pilâv tenceresi.
Arkadaşımı sorarsan,
Urumeli çingenesi

Uzun uzun çarşılar,
Yeni çıkmış turşular
Ağam yarım lira bahşiş verdi
Duymuş olun komşular.

Evinizin önü imdik,
İğde bir goca sandık.
Bütün mahalle uyandı,
Uyansana goca zındık.

Bu malleye Macır Mallesi
derler,
Kızarılmış gövercin eti yerler
Samsağı düşünde görürler,
Sovana divan dururlar.

Eylerinin önü zelyi,
Zelvinin yaprağı telli.
Benim Mustafa ağacığım,
Orta mahalledede belli.

Eylerinin önü iğde,
İğdenin dalları yerde.
Ayşe halam haney evde,
Benim ağam kara yerde.

Davulunun ucu tekir
(alacalı)

Benim adım Koca Bekir.
Baklavayı çokca getir,
Yiyemezsem geri götür.

Marmara'ya Marmara'ya
Gemiler oturdu karaya.
Size ağlar müde olsun,
Kayve tütün beş paraya.

Bak şu kedimin işine,
Böreği takmış dişine.
İnanmazsan Ahmet Ağam,
Var bak kapı eşğine.

Varıyorum varıyorum,
Davulumu çalıyorum.
Ben ağamı övüyorum,
Kalk ağacığım vakt oldu.

Hayırna bak hayırna,
Su katarlar ayrına.
Acele etme Ahmet Ağam,
Bir gün kaldı bayrama.

Evinin önünde çırpı,
Çırpım altında kirpi.
Kalk bakalım Ayşe Hala,
Sana giydirelim kürkü.

Evinizin önü bakla,
Gövercinler atar takla.
Ne uyursun ağacığım,
Kalk kesenin dibini yokla.

Karyolaya yaslanırsın,
Şeker ile peslenirsin.
Benim ağam Ahmet Ağa,
Bu malenin aslanısın.

Bir kazan hoşaf bışırdım,
İçine zellet düşürdüm.
Daha çok söğliceğim emme,
Kitabımı düşürdüm.

Allaha ısmarladık bize,
Duayı unutmayın bize.
Allah nasip ederse,
Gene geliriz size.

Eylerinin önü çeşme,
Çeşmenin önü eşme.
Vurma Osman davulu,
Benim derdlerimi deşme.

Ramazanın on dokuzu,
Yaşım geçti bak otuzu.
Yirmisinde bir kız görse,
Sokulurum kuzu kuzu.

Davulunun ipi yoktur,
Gönlüm aştır, gözüm toktur.
Sevdiğim bir tek değil,
Yüzden binden daha çoktur.

Dağdan indirdim katırı,
Al ağam benim hatırım.
Başışımı vermezsen,
Kapı eşğinde yatırım.

Notlar :

Radyo ve Karagöz

Yazan: Hikmet Münir EBCİOĞLU

Hayâlî Küçük Ali, radyonun en sevimli yıldızlarından biridir.

Ondan başka Karagöz oynatıcısı da pek kalmadı, radyolar bu gibi sanatçılara dört elle sarılmalı ve Karagöz temsilleri namına ne var ne yoksâ alınmalıdır. Yaşadığımız devir, eskisinden çok farklıdır. Eskiden "Mektubat" diyebileceğimiz bir takım yazı vesikaları vardı. Şimdi "Tescilât" adı verilebilecek ses kayıt cihazlarıyla temin edilecek yirminci asır arşivleri pey da olmuştur. Yani Hayâlî Küçük Ali ve emsali sanatçılar, artık yalnız yazıları ile ve hatırlardan hatırlara bir söz olarak intikal edecek değildir. Seslerinin çok değerli olduğunu biliyoruz. "Karagöz" oyunlarını, baştan başa bu sanatçılara oynatıp ileriki günler için bir vesika olarak saklayabiliriz, eğer bulunduğumuz devrin bu imkânlarından faydalanmazsak, eğlencelerimiz, halk sanatlarımız bakımından yarımkı nesiller bizi mes'ul tutar.

Bugünkü durumda bu işi yapabilecek olan müesseselerin en elverişlisi radyolardır. Onun için bu sanatın devamına; daha doğrusu bu millî varlığın gelenekleriyle muhafazasına radyo idareleri memurdur. Çünkü en iyi tescil makineleri onlardır. En zengin plâk stokları onlardır. Radyo programları halinde bu gibi daha nice malzemeye muhtaç bir vaziyette oldukları da inkâr edilemez. Hal böyle iken "karagöz" sanatçılarımızdan bu vadiye istifade etmezsek hakikaten günah olur, kayıtsızlık olur, yazık olur.

* *

Bu imkânlar karşısında artık "filân sanat ölmüştür" demeğe dilimiz varmamalıdır. Onu yaşıtan bir kaç kişi kalmışa bile, ölmüş denemez. Değerli radyo tesislerine baş vurulmalı. Plâğı alınmalı ve arşive konulmalıdır.

Kaldı ki Karagöz yaşıyor, sinemaya, tiyatroya, her şeye rağmen — erbabının eline düştü mü — rağbet buluyor.

* *

Şimdi genişçe bir nefes alınız. Size Meş-

rutiyettenberi gelip geçmiş "Hayâlî"lerin, yani Karagöz oynatıcılarının isimlerini ve perde kurdıkları semtleri yazacağım: Hayâlî Nazif Bey, Hayâlî Arap Ömer Ağa, Hayâlî Serçe Mehmet Efendi, Hayâlî Kâtip Salih Efendi, (bu zatlar sarayın daimi hayâlleri idi) Sultanahmette Millet Bahçesinde Hayâlî Kâtip Salih Efendi, Divanyolunda Arifin kıraathanesinde Hayâlî Şeyh Fehmi Efendi, Beyazıtta Enderunlu Mehmet Ali Efendi, Lâlelide Hayâlî Küçük Ali, Koska'da Hayâlî İskataron Mehmet Efendi, Yeşiltulumbada Hayâlî Şair Ömer Efendi, Ak-sarayda Hayâlî Aşık Razi efendi, (asıl adı Hayâlî Memduh beydir). Horhorda sobacı Osman Efendi, Yusufpaşada, Hayâlî İsmet Efendi, Taşkasapta Takvor Efendi, Şehremininde Hayâlî Arap Cemal Efendi, Şehzadebaşında Hayâlî Şair Raci Efendi. (Asıl adı Kör İzzettir). Kocamustafapaşa Saraç Hüseyinağa, Fethiyede Hayâlî Şefik Efendi, Saraçhanebaşında Hayâlî Behiç Efendi, Unkapanında Hayâlî Karagöz Mehmet Efendi, Atlamada Hayâlî Mevlânekapılı Ahmet Efendi, Hafız Mehmet Ali Efendi, Kasımpaşada Hayâlî Sefer Mehmet Efendi, Fındıklı'da Hayâlî Mehmet Zeki Efendi, Beşiktaşta Hayâlî Suat Efendi, Vezneçilerde Hayâlî İrfan Efendi, Eyüpte Hayâlî İşkembeci Süleyman Efendi. Daha isimleri şimdi akla gelmiyen bir çok hayâliler de vardı. Üsküdar'da, Kadıköyünde, Beylerbeyinde, Beykozda ve daha birçok semtlerde hayal perdeleri kurulurdu.

* *

Bunları yazmaktan maksadım hem bir tarih dizisi olarak kalması, hem de bir kalemde, okuyucularına bütün o eski semtlerin kokusunu getirebilmektir.

Kala kala kalburun içinde birkaç kişi kalmıştır. İşte Hayâlî Küçük Ali, İrfan Efendi, Mazhar Baba, Hafız Mehmet Ali, Hayri, bir de Şehremininde Hikmet Efendi. Bir takım gençler arasında da bu sanate heveslenenler görülüyor ki, hayal ustasının ömrünü uzatmak namına cidden güzel bir iş görüyorlar. Onları tebrik etmeliyiz.

Halk teması

Hayâlî Küçük Ali ve Karagöz

Yazan: İhsan HINÇER

Hayâlî Küçük Ali, 1886 (1302) yılında İstanbul'da doğmuştur. Asıl adı, Mehmet Muhiddin Sevilen'dir. Küçükken Koska'da Saffet Efendi'nin oynattığı Karagöze devam etmek en büyük zevki idi. Bu mesleği ikinci meslek olarak seçmesinde en büyük hisse Saffet Efendi'nindir. Karagözü ona o sevdirmişti. Kendisi ilk defa 1900 yılında 14 yaşında iken Fatih'te Dıraman'da Ramazanın 15 inde Karagöz oynatmış ve oynadığı "Hımhımlı Mandıra" çok beğenilmiştir. İşte, Hayâlî Küçük Ali takma adını o zaman almış, bu isimle meşhur olmuştur.

O zamanın en meşhur Karagözcüleri olan Kâtip Salih Efendi, Şair Ömer Efendi, Yamalı Hakkı Efendi, Tezgâhçı Mehmet Efendi, Arap Cemal, Arap Ömer Ağa, Nazif Bey, Memduh Bey, Behiç Efendi, Şefik Efendi, Enderunlu Mehmet Efendi'yi seyre doyamazdı. Bunlardan çok istifade etti.

Hürriyetin İlanından bir sene sonra (1909) İstanbul Postanesine tevzi memuru olarak girdi. 34 yıl İstanbul, Galata, Pangaltı, Kadıköy, Beyazıt, Ankara Postanelerinde memur ve başmemur olarak çalıştı. Sonunda emekliye ayrıldı. O zamandanberi Ankara'da oturmaktadır.

"Kâhtane Safası" "Karagöz Dans Salonunda" isimli Karagöz oyunları arap harflerle, "Hayâlî Perdesi" isimli eseri yeni harflerle 1931 yılında basıldı. 1952 yılında "Dünya" gazetesinde yazıya geçirmiş olduğu Karagöz oyunları bir ay müddetle Ramazan ayında yayınladı.

Halen Türkiye'nin en değerli ve meşhur Karagözcüsü olan Hayâlî Küçük Ali 20 yıldanberi devamlı olarak Ankara Radyosunda Karagöz oynatmaktadır. Küçük Ali'nin kızından torunu olan Tuncay Tanboğa da dedesinin sanatını benimsemiş bulunmaktadır. Yeni yedek subaylığını tamamlayan Tun-

Hayâlî Küçük Ali
(Mehmet Muhittin Sevilen)

cağ Tanboğa, Torun Çelebi takma adını kullanmaktadır.

Küçük Ali, yaşayan Karagözcüler içinde en iyi Karagöz oynatanın Üsküdarlı Ömer Ağanın çırağı Fikri namındaki zatın olduğu kanaatindeydi. Fakat halen yaşayıp yaşamadığını bilmemekte, ancak Fikri adında birisinin Kapağarsıya zaman zaman gelerek kesmiş olduğu deve derisinden mamûl Karagözleri satmakta olduğunu duyduğunu ifade etmektedir.

Kendisine Karagöz'ün hangi milletten olduğu sorulunca, şu cevabı vermektedir: "Karagöz, tok ve doğru sözlü bir halk adamını temsil eder. Ashın çingene olduğunu söylerler. Bunu Evliya Çelebi yazmıştır. Biz de Karagöz oyunlarına başlamadan evvel yaptığımız (muhavere)lerden birinde bu hususa dokunuruz. Sonunda onu bundan tenzih ederiz. Bu olsa olsa, vaktile çalgılı Karagöz oyunlarını mutaasıp devirlerde müslümanların oynatamayıp çingenelerin oynatmaları esnasında muhaverele bazı çingenece kelimelerin ilâve edilmelerinden galat olsa gerektir. Yoksa Karagöz "süt be süt Türktür"

Bu muravereyi aşağıya alıyoruz: Hacivat Karagözü çağırır, söyle ki Hacivat perdenin ortasından Karagöz'ün evine doğru bağırır:

Hacivat: — Karagöz, Karagöz. Karagöz!

Karagöz evinden: — Yine ne istiyor bu Hacivat benden. Kedi çağırır gibi başladı yine Karagöz, Karagöz diye, çağırma. Dur bir bakayım, der ve pençeresinden başını çıkartarak.

Karagöz — Ne var Hacivat?

Hacivat — Aşağı gel.

Karagöz — Mem gel.

Hacivat — Pergel mi dedin?

Karagöz — Hayır beş on tane usta dülgere.

Hacivat — Gel benim servi büldendim.

Karagöz — Gelemem sümtüklü efendim.

Hacivat — Gel benim ömrümün hasılı.

Karagöz — Gelemem parmağımın mayası.

Hacivat — Gel benim serseri gezenim.

Karagöz — Atlarsam tepeni ezerim.

Hacivat — Anlaşıldı Karagözüm, bu akşam senin canın letaif istiyor.

Karagöz — Nasıl bilirsin kadayıf istediğini.

Hacivat — Karagözüm lisan bilir misin?

Karagöz — Evet nisamı da bilirim, mayısı da.

Hacivat — Öyle değil Karagözümü ya ni dil bilir misin

Karagöz — Elbet bilirim, dili de bilirim, dudağı da bilirim.

Hacivat — Meselâ rumca bilir misin?

Karagöz — Bilirim zahir.

Hacivat — Ela do!

Karagöz — Elin doluysa oraya ko.

Hacivat — Anlaşıldı rumca bilmiyorsun. Ermenice bilir misin?

Karagöz — Bilirim.

Hacivat — Egonayın!

Karagöz — Ko sora alayım. Sonra babanın bıyığına kusayım.

Hacivat — Anladım onu da bilmiyorsun. Yahudice bilir misin?

Karagöz — Bilirim.

Hacivat — Ve naki!

Karagöz — Al parayı, ver rakıyı.

Hacivat — Arapça bilir misin?

Karagöz — Uydur uydur söyle.

Hacivat — Taalhin, taalhin!

Karagöz — Tahin yemem, tahin yemem, sonra senin gibi uyuz olurum.

Hacivat — Fransızca bilir misin?

Karagöz — Bilirim.

Hacivat — Vu nezisi!

Karagöz — Sensin bapucumun eskisi.

Hacivat — İtalyanca bilir misin?

Karagöz — Bilirim.

Hacivat — Veni kova!

Karagöz — Yeni kova, eski, kova, kırk yıldır kullanıyorum sana ne.

Hacivat — Karagözüm çinganece bilir misin?

Karagöz — Süt be süt.

Hacivat — Uçlan, uçlan.

Karagöz — (Aşağıya atılarak) Sos kiroz, somborlos kiroz, ehoydo ormandan yana.

Hacivat — Karagözüm, bu ne din kelâmı, ne din lisanı?

Karagöz — Biz çergenesiniz.

Hacivat — Siz çingenenin eşiği misiniz?

Karagöz — Şimdi suratına bir çifte atarım, nalları alnında kalır. Biz Unkanında elek yapar, elek satarız.

Hacivat — Siz Unkapanında börek yapar, börek mi satarsınız?

Karagöz — Sen benden Atlama'da bir yumruk yer misin!

Hacivat — Karagözüm aslımı saklayan piçtir, sen kimlerdensin?

Karagöz — (İki büküm olup bir iki kere sıçırarak) Çin — ga — ne!

Der. Hacivatın suratına bir tokat atar.

Hacivat — Karagözüm sen çingâne değilsin, sana çingâne derler, bühtan ederler. Senin ahlâkın çingânedir.

Halk Oyunları :

Elâzığ Kalkan-Kılıç Oyunu

Yazan: Fikret MEMİŞOĞLU

Bursa ekibinin "kalkan — kılıç" maçince:

Bu oyun, Elâzığ'da da oynanır. Ancak halka sıkırtısı ve ses gürültüsü ile değil; diğer bütün Türk oyunları gibi, sazla, Köröglü makamı ile başlar, kalkan — kılıç makamile biter.

Bursahların, aşağıda tenkid edilen noksanları, Elâzığ'da yapılmaz.

Kalkan — kılıç gibi, bütün Türk oyunlarının üç esası vardır: Tarihi menşei, şekli ve hareket düzeni.

Kalkan — kılıç, ilk meydan muharebelerini temsil eden bir oyundur.

Her tarih kitabında yazılı olduğu üzere, karşılıklı safların birinden bir yiğit çıkarak, nânâ atıp döğüşmeye bir hasım ister, onun karşısına dikilir. Teke tek döğüşürler. Bu döğüşü, mehter takımları teşvik eder.

Bu iki yiğitin döğüşünden doğan heyecan saflara intikal eder, saflar birbirine girerek meydan muharebesi başlar. Tabii cengin sonu bir tarafın galibiyeti, diğer tarafın mağlûbiyetle bitecektir.

Kalkan — kılıç oyununda da böyledir.

Elâzığ'da oynanan kalkan — kılıç, harp düzeninde olduğu gibi oynanır. Ancak oyunun hareket gösterileri, cenk deki ilk iki kahramanı temsilen iki kişi tarafından yapılır. Oyunun, figür ve hareket incelikleri kaybolmamak için, Safların yapacağı iş, iki kişinin oynadığı oyunun tekrarından ibarettir.

Hem bu oyunda marifet çok çevik hareketlerle hasımını korkutmak, geri, letmek, mukabil hücumuna geçmek, vuracakmış gibi yaparak, vurmadan döğüşler yapmak, karşıdakinin kılıç ve kalkan hareketlerini boşa vermektir.

Figürler, sazın temposuna uygun olarak yapılan el, kol, ayak ve vücut hareketleridir.

Diğer mühim bir cihet, kılıcı kalkanla bilenmesi ki, bu tamamen yanlış.

Çünkü kılıç kat'iyyen kalkanla bilmez, bilenirse körelir. Kılıç kılıçla bilendir. İlk oyuna başlarken, oyuncular karşı karşıya geçerek kılıçlarını birbirine sürmek suretile biler, âni hareketlerle geriye çekilip, oyuna bağlarlar.

Eski kalkanlar, Bursahların kalkanları gibi, üstü düz ve büyük değildir. Bilâkiş küçük, yuvarlak ve üstü kabarmalıdır. Eski kalkanların, kürevi ve kabarmalı olması, hasımın kılıç darbesini tutmak ve savurmak ve icabında hasımına kalkanla da vurabilmek içindir.

Elâzığ'da, tarihi bir sipâhi kalkanı vardır ki aynen tarif ettiğimiz şekildedir. Bu şekildeki kabarmalı kalkanlarda kılıcın bilenmesi demek, tamamen kör olması, mağlûbiyetin peşinen kabul edilmesi demektir.

Kalkan kılıç oynayanlar, meç oynar gibi, kılıçlarla mücadele eder, pek nadir olarak, oyunun en heyecanlı anında, arkadaşına değmesin diye, kılıcını hasımın kalkanına vurarak geri sıçrar, ve tekrar hücumu geçer.

Bu oyunda gösterilmesi gereken maharet "Ehlisalip muharebeleri" filminde, Selâhaddini Eyübi'nin Arslan Yüreklî Rişar'a gösterdiği maharet kabilindedir.

Bu maharet, bittabi kasap oyunu şeklinde olmamalıdır.

Bursa ekibinin kalkan — kılıç oyununda diğer bir tuhaflık da kılıcın düşürülmesidir. Kılıç düşürüldükten sonra, diğer oyuncu sağ kolunu kaldırarak, pes der; eğer hasım, düşen kılıcın alınmasına ruhsat verirse tekrar oyuna devam edilir. Aksi halde oyun bitmiş demektir.

Bu oyunda kılıç kullanma maharetini göstermek için, kılıç değil, kalkan düşürülür. Kalkanı düşüren, kılıcı ile daha çevik, daha şiddetli taarruzlar yapar, hasımını gerilettikten ve düşen kalkanının civarından uzaklaştırdıktan sonra, âni bir dönüşle, geriye kaçarak:

Hüseyin Muhtar Yahya Dağlı

Yazan: M. ERDOĞAN

Türk Folklor âlemi ocak ayının ilk yarısını ortalarında değerli ve emektar unsurlarından birisini daha kaybetmekle acı duymaktadır. Folklor literatürümüze tetkik mahsulü bir kaç orijinal eser kazandırmaya muvaffak olan bu kıymetli şahsiyet, aynı zamanda Başvekâlet Arşivi'nin de mümtaz bir uzvu olarak tanınan Muhtar Yahya Dağlı'dır. Bıraktığı dağınık bir sürü evrak-ı met., rukesine dayanarak kaleme aldığımız Kronolojik biyografisinden de kolaylık, la anlaşılacağı üzere hayatının hemen hemen büyük bir kısmı ilgi bakımından yekdiğerine oldukça uzak branşlara teşvik edilebilecek olan müteaddid memuriyetlerde ve bilhassa birinci cihan harbinde Kafkas cebhesinde çok gayri müsaid şartlar dahilinde geçmesine rağmen doğuş, geliş ve psikolojik temayül ve alâka bakımından o daha ziyade bir folklorcu olarak karşımıza çıkmaktadır. Sistemli ve klâsik bir tahsil kademesinden geçmemesine rağmen şahsi zekâ, fıtrî istîdad ve ciddi gayret ve mesaisi ile kendisini yetiştirmeye çalışmıştı. Bu itibarla değerinin bir kat daha artacağı muhakkaktır. Rumeli'nin

kalkanını kapıp almaya çalışır. Muvaffak olamazsa ayağından postasını çıkararak, sol eline geçirip kalkan gibi kullanıp oyuna devam eder. Oyunun bitiş, kılınç düşürülmesi veya kırılması ile olduğu gibi, iki tarafın denk olduğunu ifade için, başlayışta olduğu gibi, kılıçları birbirine sürüp yere indirmek suretile de olur.

Yukarda yazılanları, Bursa ekip Başkanına da, festival sırasında açıklamıştım. Ve kalkan kılıç oyununun makamını da, Elâzığ klarnetçisine çaldırarak dinlettim. Alâka ile dinlendikten sonra, niçin kalkan-kılıç ekibi getirmediğiniz diye sormuşlardı.

Cevap olarak: Sizin başka oyununuz olmadığı, bizdeki oyunun da sazla oynandığı, oyunların birbirini gölgelemek

bektaşilikle daha ziyade kaynaşmış bulunduğu bir bölgesinden neş'et etmesi dolayısıyla çalışmalarının ağırlık noktasını bu, tarihin bilinen ve bilinmeyen taraflarıyla mensublarından olan bir takım şairlerinin eser ve nefeslerinin toplanması ve incelenmesi teşkil ediyordu. Bunun haricinde bilhassa eski İstanbul'un esnaf teşekkül ve zümrelerine âid eşhas elinde ve kütübhane ve arşivlerde bulunan bilinmeyen belgeleri tesbit etmek ve bunların kılık ve kıyafetlerini gösterir resimlerini toplayarak ileride tasarladığı eserini tezyin eylemek emelini beslemekte idi. Emin-önü Halkevi'nin Dil — Edebiyat ve kütübhane— Yayın Kollarında bulunduğu sıralarda mesai arkadaşlarıyla birlikte bu yolda bir hayli müsbet faaliyetlerine şahid olunulmuştu. Bayram günlerinde ve bilhassa ramazan ayında teravih namazını müteakib temcid vaktına kadar davulun refakatinde halka söylenen ve bir eğlence mevzuu olduğu gibi İstanbul'un kendine has geleneklerini yaşatan çeşidli hususlardaki bekçi destanları da onun bu yoldaki mesaisi arasında yer almış bulunmakta idi. Bun-

imkâm bulunduğu için ekibinize hürmeten getirmediğim, dedim.

Çaydağcıra hakkındaki, sonradan icat tenkidi hatırlanınca, Türk heyecanın ve kahramanlığının ifadesi olan milli oyunların, kimlerin taktirine terkedildiği, Basın Yayınıdaki organizatörlerin folklorik çerçeveleri, düşünülerek üzülmemek elden gelmiyor.

Fakat üzülebilmek demek, sevebilmek, demektir. milletimizin tarihini, kahramanlığını, geleneklerini, göreneklerini ve inceliğini sevdiğimiz için üzülmüyoruz. Üzülüşümüz çok, sevişimizdendir.

Bahçelerde bal-erik
Dallarını eğerek
Bize Harputlu derler
Ölene tek severtik

lar; şekil itibariyle edebiyatımızda destanların tâbi, oldukları nazım usulüne uygun olmamaları dolayısıyla o mahiyette manî katarları olarak kabul edilmiş ve mezkûr Halkevince ayrıca bastırılan bir eserinde toplanmıştı. Mikdar itibariyle kırkı bulan bu destanlarda adı geçen yerlerin birinin resminin kataba geçirilmesi çok istenmiş, fakat bu istek çeşidli güçlükler yüzünden kısmen yerine getirilebilmişti. Bu meyanda İstanbul bedestenleriyle sarahaneye, Üsküdar'daki Ayazma câmii ve mesiresine, Ayasofya şadırvanı ile kütübhane, Simkeşhaneye, Adakale'ye ve Kızkulesi'ne dair folklorik ve tarihî bilgiler verilmişti.

I Hayatı

Hüseyin Muhtar Dağlı eski kollarından Manastır'lı Yahya Bey'in oğlu idi. Annesi Manastır'da Kolonya'da sâkin Habibe Hanım idi. Kendisi burada 8 Mart 1307 (H: 8 Şa'ban 1308) tarihinde dünyaya geldi. Mukaddimatı ülümü Kırgevo kasabası ibtidaî mektebinde, rüşti tahsilini Pırlepe'de yaptı. İdadî tahsilini ise Manastır Mülkiye idadisinin altıncı senesine kadar gördü ve beşinci sınıfı ikmal eylediğine dair liva idadisi derecesinde, şehadetnâme aldı. İdadiden bu suretle (â'lâ) derecede orman olan Hüseyin Muhtar Efendi devlet hizmetine 16 Şubat 1323 tarihinde Manastır maarif idaresi kitabeti refakati ile dahil oldu ve ühtesine aynı zamanda Manastır Mekâtibi ibtidaiyesi Hüsnihat muallimliği de tevdi' edildi. Bundan sonra sırasıyla Manastır darülmuallimin kâtibliğinde, tecrübe tarlası ve orman idaresi kâtibliklerinde vazife gördü. İstila üzerine İstanbul'a gelerek 1 kânunevvel 1328 tarihinden gaye-i eyül 1329 tarihine kadar olbaddaki karara tevfik kanro maası verildi. Bir kaç ay sonra Adapazarı orman seyyar muamelât memurluğuna tayini uygun görülerek 23 kânunısanî 1329 gününde fiilen vazifeye başladı. Bundan sonra İzmit Turukî Umumiye kondoktorluğuna nakledildi. Bir kaç ay sonra ise ihtiyat zâbit talimgâhına sev-

kolundu ve askerliğini 1 Mart 1334 tarihinde mülâzımsanilikle ikmal eyledi. Yukarıda kısaca temas ettiğimiz üzere birinci cihan harbinde Üçüncü Kafkas fırkasında birinci bölük kumandanı idi. Ordu ile irtibat ve alâkası olmaksızın Batum'un zabtına kadar müfrez bir halde cenubi Kafkasya'da harekâta bulunmak zaruretinde kalmıştı. Kumandanı merhum Halid Paşa'nın hakkında gösterdiği itimada binaen çok def'a müfrez bir halde Tiflis istikametlerinde ermeni harekâtına memur edildiğinden faaliyet sahası fırkasının haricine bile çıkıyordu. O; bütün bu işlerde gösterilmesi gereken faaliyet ve basireti yerine getirmeye gayret etmiş, gece — gündüz daimî bir tecessüs ve teyakkuz içinde ühdesine tevdi' edilen ödevi başarmak için var kuvvetini sarfeylemişti. Bin bir mahrumiyet içinde, pek kötü ve çok intizamsız hayat şartları dahilinde enerjik bir dinamizmi icab ettiren bu hizmetleri ifa etmekte gecikmedi. Terhisini müteakib tekrar İzmit'teki vazifesi başına döndüğünde mezuniyetini tecavüz ettirmesi yüzünden müsta'fi addedilerek bu ödevinden ayrıldı ve sırasıyla Orman müdürlüğü tatbik kalemi kâtibliği ile Bolu Ömerler muntakası fen memurluğunda, İzmir vakıflar müdürlüğü inşaat kâtibliğinde, Tütün inhisarı İzmir Tilkilik deposu fatura kâtibliğinde bulundu. İstiklâl harbinde Kolordu kumandanlığının emirlerine imtisâlen Bolu Havalî Kumandanlığı merkez taburu Üçüncü bölük kumandanlığıyla kalem mülhakhında ve Bolu Efrad Divanı harbi a'zâlığında istihdam edildi. Fazla olarak aynı kumandanlıkta ve Başhekim yarbay Bahri Bey'in riyaseti altında teşekkül eden Ümera divanı harbine kâtib tayin edilmişti. İşte burada geceli — gündüzlü devam eden çeşidli bedeni ve fikrî yorgunluklar yüzünden vücudca çok düşmüş ve en nihayet hastahğa yakalanmıştı. Karaciğeri şişti, midesi sancılara uğradı. İstirahat etmesi icab ettiği halde mecburi askeri emirlere itaat zorunda idi. Gıdaî mahrumiyetin de inzimamıyla umumî bir zaaf müstev-

li oldu ve akciğerlerinde de bazı tahribat izleri belirdi. Mi'de, karaciğer ve diğer uzuvlarındaki bütün bu izdirablar devam ettiği bir sırada kumandanlık tarafından ihtiyat zâbitlerin sâbit hizmetlerde kullanılmayacağı yolundaki emriyle askerlikten uzaklaştırıldı. Bu suretle sivil hayata dönen Muhtar Dağlı, en nihayet Karaciğerinden ameliyat edildi ve safra kesesi alındı. Bir yıl sonra ise mi'desinin üçte biri çıkarıldı ve üçüncü bir operasyonla apandisit ameliyatı icra olundu. 1926 yılı içinde kısa bir müddet İzmir İtibarı Millî bankası memurluğunda dahi hizmeti geçti. Nihayet aynı yıl eylülünde Tayyare cemiyeti piyango müdürlüğü muamelât şefliğine tayin edildi. Piyango genel müdürlüğünün lağıvı üzerine 28 Kasım 1940 tarihinde Matbuat Umum Müdürlüğüne intisab ederek 260 lira ücret üzerinden intibaki yapıldı ve (50) lira aslı maaşla mezkûr umum müdürlük radyo muhabere bürosu şefliğine getirildi. Yeni teşkilâtta aynı ödevde bir müddet tanzif edilen mumailehyh, nihayet Başvekâlet Arşiv Umum Müdürlüğü arşivistliğine terfian naklolundu (1944) Başvekâlet arşivindeki bu vazifesinde takriben on iki sene kadar harırlı ve müsmir mesaisi sebkeken mumailehyh, nihayet yaş haddini doldurması dolayısıyla 21 Mart 1956 tarihinde emekliye sevk edildi. Fakat buradaki verimli çalışmalarını ilgili resmî makamların dikkat nazarını çekmesi dolayısıyla kısa süren bir fâsıladan sonra ücret-

H. Muhtar Yahya Dağlı

li olarak mesaisine devamı uygun görüldü. Ve 1 Haziran 1956 gününde Eski metinler uzmanlığıyla ödevlendirildi. Arşiv'de bu suretle ücretli olarak geçen devresi takriben dört yıl kadar sürdü ve nihayet uzun müddettenberi muztarib olduğu amansız hastalıktan kurtulamayarak 9 Ocak 1960 tarihine müsadif cumartesi günü vefat etti. Na'şî 11 Ocak 1960 tarihine rastlayan Pazartesi günü Sultanahmed'de Seyid Hasan sokağında ikametgâhından alınarak dostlarının elleri üzerinde Bâyezid camiine getirildi ve öğle namazını müteakib Mevlânakapı'daki Dede-ler mezarlığına defnolundu (1).

II

Eserleri

Merhum Muhtar Yahya Dağlı bütün hayatı boyunca hâiz olduğu fitri hasletleri inkişaf ettirecek müsaid bir neşvü-nema muhiti bulamamak gibi bir tali'sizliğe uğraması yüzünden kendisinden beklenilen eserleri kâfi miktarda yayın âlemine kıyamamıştır. Hattâ ilmi ve edebî dergilerde bile onun makalelerine pek rastlanılamaz. 1337 - 1338 senelerinde Bolu'da bulunurken "Derdli" gazetesinde bir müddet çalıştığı ve bu esnada mezkûr cerideye bazı yazı yardımlarında bulunduğu bilinmekte ise de bu gazete koleksiyonunun İstanbul kütüphanelerinde bulunmaması yüzünden buraya bunlar hakkında bir şey kaydetmek mümkün olamamıştır. Ancak biz kitab halinde basılan eserlerinin kısa izahlı bir listesini vereceğiz:

I) Bektaşî Tomarı ve nefesleri, İstanbul, Bozkurt Matbaası, 1935 (Birinci Kitap).

(Bu kitabın ikinci kısmı gayr-i matbu olup kendi elyazısıyla yazılmıştır ve müsvedde hâlinindedir. Üzerinde İmzası ve 1937 tarihi görülmektedir. Kısa bir önsözü müteakib birinci kitabda bahis mevzuu edilen Kaygusuz ve Muhiddin

(1) : Hal tercemesini yazarken gerekli malzemenin temininde sayın M. Sertoğlu ile sayın N. Tür ve H. Erdemli'nin yardımlarını gördük. Kendilerine bilhassa teşekkür ederiz M. E.

Abdallar hakkında yapılan bazı ilâve ve ta'dillere temas olunmuştur. Bundan sonra ise asıl konuya girişilerek Bektaşî şairlerinden Viran Abdal ile Türkiye'de ormancılığın piri addedilen Ali Rıza Bey'in ve Hüseyin Zikri Baba'nın hayatları ve şiirleri ele alınmıştır. Ayrıca Mehmed Yesarî Baba'ya âid bazı kısa bilgiler verilmiştir.

II) Kaygusuz Abdal, Hayatı ve Eserleri (Bektaşî Edebiyatından), İstanbul, Kenan Basımevi, 1941, (14, 5 X 20, 5), 80 sahife, 3 klîşe (Bu eserin 1939 yılında İstanbul'da Hüsnü Bireng matbaasında ilk tab'ı yapılmıştır).

İstanbul Maarif Kütüphanesi tarafından yayımlanan bu eser; yalnız Bektaşîler arasında değil, muhtelif tabakalarda tanınmış ve sevilmiş olan Kaygusuz Abdal'ın biyografisinin tam vüzu ve şümül ile yazılması maksadiyle kaleme alınmıştır. Alâiyeli olup asıl adı (Gaybî) olan bu bektaşî şairinin hal tercemesi anlatıldıktan sonra mezarına temas edilmekte, şiirlerinden örnekler zikrolunarak Sarayınâme'sinden bazı nümüneler dercolunmakta ve tercii bendiyle müstezad, Dolabnâme gibi müteferrik parçaları kaydolunmaktadır. Nihayet kitabın sonunda mülga orman nezareti teftiş heyeti reisi Talat Bey tarafından tersim edilen Bektaşî taşları ile Kaygusuz Abdal Menakıbınâmesi'nden bir sahifenin faksimilesi yapılmaktadır. En sonunda ise Kaygusuz Abdal'ın el ile yapılmış bir resmî görülmektedir.

III) Tokadı Gedayi, Hayatı ve Eserleri (Bektaşî Edebiyatından), İstanbul, Kenan Basımevi, 1943, (14 X 20, 5), 148 sahife.

Bu da İstanbul Maarif Kütüphanesi tarafından neşredilmiştir. Bazı kimselerce uzun zaman Bektaşîta oturması dolayısıyla Bektaşî olarak kabul edilen Gedayi'nin, onun manevi evladı emekli Doktor Binbaşı Ali Rıza'dan aldığı malûmat ile kendi tetkiklerine müsteniden kaleme alınmıştır. İçerisinde mezburun hayat ve eserleri hakkında (19) sahifelik bilgi mevcuttur. (20) nci sahifeden itibaren ise Geday'e âid olmak üzere münacat, divanlar, zin-

cirleme, semailer, kalenderiler, koşmalar, destanlar, tahmisler ve mersiyeler yer almıştır.

IV) İstanbul Mahalle Bekçilerinin Destan ve mani Katarları, İstanbul, 1949, (98) sahife, (12) resim.

İstanbul Eminönü Halkevi kütüphanesi ve yayını kolu tarafından yayımlanan destan serisinin (I) no: sını teşkil etmek üzere İstanbul'da (Türk Neşriyat Yurdu) tarafından bastırılmıştır. Sonunda metinde geçen (63) teriminin kısmi izahları yapılmış ve kısa bir yanlış—doğru cedveli ilâve edilmiştir. Bu kitabın mevzuunu teşkil eden maddeler; müteaddid hayvan karakterlerini göstermek, para saymak ve para taşınmak ve bekçiye latifeler yapıp cinaslar, nükteler vurmak suretiyle kışmen latife ve kısmen de zamanın bazı âdab ve âdâtını tasvir eylemekten ibaret bulunmaktadır. Burada Adakale, Simkeşhane, Bedestenler, Saraçhane, Üsküdar'daki Ayazma, Kızkulesi, Ayasofya kütüphanesi ve şadırvanı ve İstanbul esnafıyla yalı ve mesirleri de ihmağ edilmemiştir. Yarı destan mahiyetinde kabul edilen bu parçalardan bir kısmı isimsiz ve tarihsiz olarak taş basmasıyla ve kabasaba resimlerle doldurulduğu malumdur. Ayrıca esere Millet kütüphanesindeki yazma mecmualarda görülen nümüneler de eklenmiştir.

MÜJDE

Milliyetçi şair Fazhoğlu Cemâl Oğuz

Öcal'ın iki yeni şiir kitabı:

1 — EYÜP SULTANI ZİYARET

2 — RAMAZAN ŞİİRLERİ

Birincisi 50, ikincisi 150 Kş.

"Sofular Yokuşu No. 20, Eyüp — İstanbul" adresinden edinilir. Kitapçı ve bâyilere, % 20 tenzilatla, ödemeli olarak gönderilir, 10 kitaptan aşağı sipariş kabul edilmez.

"RAMAZAN ŞİİRLERİ" nin ikinci bölümü, ilk ve orta okullarda din dersleri okuyan, öğrencilere ayrılmıştır.

Bayburtlu Celâli

— II —

Yazan: Hikmet DİZDAROĞLU

— 3 —

Bâd-ı sabâ namım Subh-i seherde
Şah-ı Gürcistan'a verdin ne dedi
Mısır-ı melâmette Yusuf zamanı
Hüküm-i Süleyman'a verdin ne dedi
Ah elinden yandı cesette canım
Miskin oku değdi dökülür kanım
Server-i sevdada hal-(i) perişanım
Nüshrevan'a verdin ne dedi
Nerden aldın bu etvari edayı
Ben alayım sana gelen kadayı (1)
CELÂLİ kapında olmuş gedayı
Dedin âdil Hana verdin ne dedi

— 4 —

Zulumat elinden pus oldu dağlar
Mahmut (2) bizim yerler kış mıdır şimdi
Ölen öldü dur haber ver sağlarsın
Kimi hayal kimi düş müdür şimdi
Benlik ile Nemrut Han'a uyanlar
Firavun, Şedâat'ı geri koyanlar
Uzak yerden kem haberin duyanlar
Ele kına yaksa borç mudur şimdi
CELÂLİ bülbülü bahçe bârımı
Süseni sümbülü hayva (3) narımı
Medrese mescidin çar duvarım
Yıkıp viran eden hoş mudur şimdi

— 5 —

Sofi sorma bana hikmet dersini
Küllü vemaifa verâsi yedi
Danış erbabına kürre dersini
Zemin ü âsüman arası yedi
Arş'ı, Kürs'ü, Levh u Kalem, Cinan'ı
Yetmiş bin perdedir Seb-al-mesâni (4)
Keşf-i nikab olur seyreden âni
Kâf u nun sırrının arası yedi
CELÂLİ bu sözü sezdi Ebeed'den
Bir bâde sındular Fenfeceret'ten
Sultan-ı Kevneyn'e inen hüccetten
Altı bin mizanın darası yedi (5)

— 6 — (6)

Ah elinden yandı cesette canım
Bu ne derttir buna bir el katan yok

Hicran oku değdi döküldü kanım
Zevrakımız aşk gölüne atan yok
Geçti geçen günüm aklı-karalı
İtirmişim (7) Han bakışı maral (8)
Yad avcı elinden gitti yaralı
Tezmiş (9) dağdan dağa varıp tutan yok

Şahan (10) pervaz edip çıktı elimden
Şöhret Zülfikar'ı düştü belimden
Şat (11) gözümden aksa Fırat dilimden
Elim elmas dolsa alıp satan yok

Soldu mor menemşe (12) hem bahçe bârım
Baykuş tek (13) viranda nâle-i bârım
Vücudumda üç yüz altmış damarım
Uyandı kan ağlar durup yatan yok

Sönmez CELÂLİ'nin bu aşk ataşı (14)
Çekilmez bâdesi kaynamaz aş
Mahmut Gelmez elde değildir baş
Benim ile: gam yükünü çatan yok

(1) Kada: Belâ.
(2) Mahmut, Celâli'nin yanında geze-
rek şiirlerini söyleyen kişidir. Erzincan'ın
Sipikor dağında tipiye tutulup boğulunca,
Celâli bu koşmayı söylemiştir.
(3) Hayva: Ayva.
(4) Seb-al-mesâni: Fatıha sûresi.
(5) 6666 âyet-i kerimeyi içine alan
Kuran-ı Kerim'deki Fatıha sûresinde, Elif
cüzündeki yedi harfin noksan olduğuna
işaret ediliyor.

(6) Bu koşma, daha önce, dördüncü
kıtası eksik olarak, Sadettin Nüzhet Ergun
tarafından yayımlanmıştır. (Türk Şairleri,
c. II, s. 945, no. IV).

(7) İtirmek: Yitirmek, kaybetmek.
(8) Maral, ceylân.
(9) Tezmiş: Kaçmış.
(10) Şahan: Şahin.
(11) Şat: Şattularap.
(12) Menemşe: Menekşe.
(13) Tek: Gibi.
(14) Ataş: Ateş.

SOĞUK ALGINLIĞI

BAŞLANGIÇINDA OPOP ALMAK FAYDALIDIR

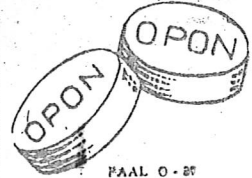
OPON baş, diş, adale, sinir, lum-
bago ağrılarını teskin eder.
Bayanların muayyen zamanlardaki san-
cı ve rahatsızlıklarını
da faydalıdır.

BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

OPON

günde 6 tablete kadar alınabilir

PAAL O-28

Yıllık aboneli: 6
altı aylık aboneli: 3
Liradır.
Yurd dışı senelik abone
2 dolardır.

TÜRK
FOLKLOR
ARAŞTIRMALARI

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir
Adres değiştirmelerde
ücret alınmaz.
Vakit Basımevi

Yazı İşlerini Fiilen İdare Eden: Mes'ul Müdür: İ. HINÇER

ADRES: Yeşildirek, Sultanmektebi Sokak No. 17 İstanbul

"TÜRK FOLKLOR (= HALBİLGİSİ) DERNEĞİ" NİN YAYIM ORGANIDIR.

GOLF

GOLF

231

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

HAZİRAN 1960

İÇİNDEKİLER

- HÜRRIYET DESTANI İhsan HİNÇER
NİNNİ VE BİR NETİCE Mahmut R. GAZİMİHAL
NADİR SELÇUK (BATTAL EMRE) Haşim Nezihî OKAY
ÇIRAKMAN KÖYÜNDE KURBAN BAYRAMI Yılmaz ELMAS
KÖR - OĞLU HAKKINDA YENİ NOTLAR VE ŞİİRLER C. ÖZTELLİ
GAZİANTEP'TEN TÜRKÜ, GELENEK VE ATASÖZLERİ E.S.KOÇAK
BAYBURTLU CELALİNİN ŞİİRLERİ (IV) Hikmet DİZDAROĞLU
DİYARBAKIR'IN DİCLE İLCESİNDEN TÜRKÜLER Ö. Y. DEMİR
YER ve GÖK DESTANI Hayri AKYÜZ
SEFERİHİSAR ORTA OYUNLARI (V) M. Necati ÖZSÜ
IV. HALK OYUNLARI BAYRAMI YAPILIYOR Bora HİNÇER
IX. TÜRK DİL KURULTAYI 11 - 16 TEMMUZ 1960 DA TOPLANİYOR

SAYI: 131

KURUŞ: 50

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

237